

FRITIDSTILBUD

Materialet er udviklet i 2019 af University College Syd for
Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme.

Trykt i april 2022

ISBN digital version: 978-87-93445-50-5

ISBN trykt version: 978-87-93445-49-9

Udgivelsen kan hentes på www.stopekstremisme.dk
og frit citeres med tydelig kildeangivelse.

Forsidefoto: Stockvault.net

Omtanke online er et undervisningsmateriale til elever på grundskolens overbygning og i ungdomsuddannelserne samt unge i fritidsklubber. Formålet med materialet er at give de unge indsigt i nettets virkemåder og at understøtte dialogen om, hvordan man bør færdes online. Gennem fagtekster, begrebsafklaring, opgaveløsning og introduktion til redskaber arbejdes der målrettet med de unges digitale dannelse og kritiske tænkning. Det sker ved at sætte fokus på emner som propagandateknikker, konspirationsteorier, utopiske forestillinger, fake news, den dobbelte rolle som producent og modtager på sociale medier samt selfiekultur og selvscenesættelse.

Materialet er udviklet af University College Syd efter opdrag fra Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, hvis overordnede formål er at styrke den danske indsats til forebyggelse af ekstremisme både nationalt, lokalt og online. Omtanke online er en del af denne indsats, hvor forebyggelse sker gennem den brede opbyggende indsats. I den opbyggende indsats er der blandt andet fokus på, at børn og unge gennem almen dannelse samt undervisning i regi af forskellige uddannelsesinstitutioner rustes til at udvikle modstandskraft mod negative påvirkninger ved at styrke deres kritiske og etiske kompetencer, bl.a. når de færdes online (Ove Outzen & Hildegunn Johannesen 2020)

Redskaber til opgaveløsning kan findes på side 15.

INDHOLD

OM LÆREMIDLET	5
DIGITAL DANNELSE OG SOCIALE MEDIER	7
Introduktion - Hvad er omtanke online?	8
<i>Diskussion</i>	
Samtalekort om sociale medier	9
<i>Opgave</i>	
Lav en film	13
Lav et clickbait	14
REDSKABER	
Lav en film	15
Lav en voxpop	16
Online med omtanke - den sokratiske samtale	17

OM LÆREMIDLET

Børn og unge i dag konsumerer ikke bare medierne men benytter dem aktivt på mange forskellige måder. Omtanke online ønsker at aktivere børn og unges tolerance og respekt for andre og styrke deres kritiske sans og etiske refleksion overfor informationer online.

Børn og unge bliver dagligt eksponeret for et massivt informationsflow og mange versioner af virkeligheden, som de skal forholde sig til. Propaganda, fake news og konspirationsteorier foregår i stigende grad via de sociale medier, hvor de færdes. Ofte er der tale om forførende, velproducerede budskaber, der samtidig er manipulerede og vildledende. De mange indtryk og input kan medføre, at børn og unge mister overblik. Det bliver derfor mere end nogensinde nødvendigt at kunne begå sig med omtanke online og være i stand til at forholde sig kritisk til den store mængde af input, man støder på, når man færdes på nettet.

Formål

Omtanke Online er et læremiddel til grundskolens overbygning, ungdomsuddannelser og fritidstilbud, der har til hensigt at skabe dialog og refleksion i klasserummet og gennem undervisningen at give eleverne redskaber til at begå sig online med omtanke med vægt på at skærpe elevernes kommunikationskritiske kompetencer og etiske forståelse:

- " et læremiddel, som skal styrke børn og unges kritiske sans, etiske forståelse og modstandskraft mod negative påvirkninger, herunder give dem styrkede kompetencer til kildekritik, sikker netadfærd og forståelse for de grundlæggende mekanismer og teknikker bag konspirationsteorier, forsimplede fjendebilleder og propaganda"

På den måde er det overordnede formål at styrke elevens digitale kendskab, dannelse og robusthed og dermed styrke den enkelte elevs og klassens digitale trivsel. Læremidlet indeholder fagligt- og tværgående undervisningsmateriale.

Overordnede læringsmål

- Eleverne kan arbejde med kildekritiske og kommunikative værktøjer til at forstå mekanismerne bag propagandaens teknikker og andre manipulationer online
- Eleverne kan bruge kildekritiske metoder aktivt til at fortolke kilders ophav, tendens og intention
- Eleverne har indsigt i og forståelse for internettet og de sociale mediers funktions- og virkemåder og er i stand til at reflektere over konsekvenserne af dette
- Eleverne har viden om, hvordan holdninger og grupperinger udvikles online

Omtanke online er et læremiddel, der både kan benyttes enkeltfagligt og tværfagligt:

Tværgående temaer

- Demokrati og medborgerskab
- Digital dannelse
- Sociale medier og etik
- Budskaber, propagandateknikker og konspirationsteorier
- Mediekritisk analyse

Målgrupper

- Børn og unge (13-19 år)
- Lærere i overbygningen
- Undervisere i fritidstilbud
- Undervisere på erhvervsuddannelserne
- Pædagoger i fritidsklubber

FOTO: HILDEGUNN JUULSGAARD JOHANNESSEN

DIGITAL DANNEELSE OG SOCIALE MEDIER

Digital dannelse handler om at kunne begå sig med omtanke socialt og etisk på digitale medier. Digital dannelse opnås gennem positive, men også kritiske samspil mellem andre brugere. Her er omdrejningspunktet for digital dannelse at kunne handle på baggrund af nøje overvejelser om egne og andres intentioner og handlinger. På den måde kan man på sigt indgå i trygge fællesskaber i den digitale verden.

Denne side giver jer inspiration til aktiviteter og diskussioner om sociale medier.

FOTO: HILDEGUNN JUULSGAARD JOHANNESSEN

Introduktion

Hvad er omtanke online?

Omtanke handler om at tænke sig om eller gøre sig nogle overvejelser på forhånd. At handle med omtanke vil sige at man både bruger sin fornuft til at reflektere og overveje, men også at være betænksom, dvs. være omsorgsfuld eller udvise ansvarlighed over for andre.

Internettet og de sociale medier udgør en stor del af vores alles hverdag i dag. Her møder vi flere versioner af virkeligheden, vi skal forholde os til og se, om vi kan få til at stemme med vores egne virkelighedsopfattelser. Ofte er der folk eller virksomheder, der vil "sælge" bestemte budskaber, og det er sjældent ud fra et ønske om at fremhæve sandheden. Tværtimod handler det i ligeså høj grad om at forføre og manipulere. De mange indtryk og input medfører, at vi alle kan miste overblikket i informationsflowet.

Hvad handler denne håndbog om?

Denne håndbog omhandler både diskussioner og aktiviteter, der kan være med til at skabe gode dialoger om sociale medier og digitale fællesskaber i fritidsklubben. Der er forslag til aktiviteter, som kan give en god debat i fritidsklubben om, hvordan man begår sig online med omtanke. Det kan være, at man har lyst til at producere en film eller interviewe andre for at blive klogere på andre unges onlineadfærd. Her gives der redskaber til dette.

DISKUSSION

Samtalekort om sociale medier

Kortene, I finder her, er et slag dialogkort om vigtige begreber, der knytter sig til at være online med omtanke, dvs. anerkende og respektere andre, når man deltager i et digitaliseret samfund. De kan diskuteres i små grupper. Man kan selv finde og undersøge flere begreber eller udarbejde en film, hvor man fortæller om et begreb eller fænomen, der knytter sig til sociale medier.

Identitet

I dag har vi stor fokus på "hvem vi er", altså på vores identitet. Synet på identiteten har udviklet sig kraftigt gennem tiderne – fra, at man i gamle dage vidste, at man blev født ind i samfundet og bestemt til at få en bestemt plads til, at man i dag synes det er den enkelte, der bestemmer, og der er frit valg på alle hylderne.

Også når vi bevæger os online, skaber vi vores identitet. Når du skriver om en sjov oplevelse eller din sidste ferierejse på Facebook, er du bevidst om, at du kun sender det ud, du gerne vil have, at dine venner læser. Det kan være, når du er sjov eller glad eller trist og sur, men sjældent når du keder dig. Det samme gælder profilbilleder, der også har et bestemt formål. At det skal fortælle noget om dig i forhold til, hvordan du gerne vil have dine venner og omverdenen ser dig. Det er sjældent, at profilbilleder er taget, når folk eksempelvis har morgenhår. Man kan kalde det en redigering af virkeligheden. Der findes dog personer, der går endnu længere og laver falske profiler, lyver om sig selv eller pynter på sandheden for at være mere interessant og vække opmærksomhed, f.eks. på datingsider, hvor der sagtens kan pyntes lidt på alder og vægt.

- Hvad ville der ske, hvis alle løj over for hinanden og ingen fortalte om det, der virkelig var og skete?

Kommunikation

Når du er glad og har oplevet noget godt, så fortæller du det tit til dine venner – du deler din glæde med andre, online gennem skrivning eller fysisk, når du fortæller. Eller du deler en idé, så at I kan være flere, der tænker idéen videre og oplever noget godt sammen. Også når du er vred, sur eller ked af noget eller nogen, er det godt at dele dine tanker med andre, selvom du måske tit vælger at være lidt alene med din sorg. At kommunikere, dvs. at dele glæde og sure følelser, tanker og idéer med andre, hjælper til at tænke, se verden med andre øjne, forstå andres tænkemåder og opnå en forståelse. Kommunikation foregår på flere planer. I dag spiller kommunikation en stor rolle såvel privat, når vi aftaler noget med venner eller familie, og offentligt, når der debatteres et nyt lovforslag blandt borgere, partimedlemmerne eller i Folketinget.

- Forestil dig, at al offentlig debat bliver forbudt. Hvad ville det betyde for dig selv? For din by? For samfundet?

DISKUSSION

Deltagelse

Når vi tænker over, at vi er demokratiske borgere, der gennem lov og vores forståelse for demokrati bliver opfordret til at deltage aktivt i samfundet, så findes der alligevel forskellige former og begrundelser for denne deltagelse. Deltagelsesformen er, i hvor høj grad du engagerer dig – er du aktivt medlem i et ungdomsparti, deltager du i afstemninger på nettet, holder du dig opdateret, eller er du slet ikke interesseret? Begrundelser for din deltagelse handler om, hvorfor du er med. – Det kan være ren lyst, der styrer din deltagelse – du bliver glad, når du kommunikerer med dine venner via nettet og blander dig i diskussioner. Det kan også være, at du tænker kritisk over noget, du har læst eller set og gerne vil dele dine overvejelser med nogen for at finde sandheden eller formulere en holdning. Eller kan det være, at du føler, at du bliver nødt til at finde dig i de forandringer, der sker omkring dig – du deltager ved at finde nye veje frem og diskuterer, hvordan du bedst muligt kan leve dit liv med nye udfordringer.

- Hvordan deltager du som bruger af internettets mange muligheder? Er det glæden, der styrer dine handlinger og adfærd? Hvad tror du, styrer dine kammerater?

Tolerance

Alle mennesker er forskellige og det betyder, at de hver dag mødes med forskellige holdninger, idéer, værdier og traditioner. Her er det tolerancen, der tillader, at vi kan leve fredeligt ved siden af hinanden. Tolerancen er evnen og viljen til at acceptere andre, der er forskellige fra en selv. Tolerance handler derfor om at have forståelse for og acceptere andre menneskers meninger, væremåde, kultur, politiske ståsted eller religion. Det betyder en værdsættelse af det, der gør andre anderledes og alle mennesker forskellige.

Når tolerancen sættes på prøve, handler det ofte om, at andre mennesker med deres handlinger og adfærd kan ende med at skubbe til vores egne holdninger og værdier og det er her, det kan være svært at bevare et åbent sind. Men at bevare tolerancen i disse sammenhænge handler om at bevare troen på en fælles menneskelighed. Det er også her, man kan hævde, at tolerancen har sine grænser, nemlig ved at bevare selvsamme værdier, som har ført os til tolerancen. Det betyder, at vi ikke behøver at tolerere noget, som er i modstrid med troen på en fælles menneskelighed, selv hvis den er ført frem af en bestemt kultur, politik eller religion.

- Hvornår og hvordan er du tolerant i din hverdag – og hvem er tolerant overfor dig? I hvilke situationer føler du, at din tolerance sætte på en prøve? Hvordan håndterer du disse situationer?

DISKUSSION

Ansvar og etik

Mennesker er sociale væsner, der fødes ind i et socialt fællesskab i familien, og senere i forhold til skole, venner og fritidsinteresser. Derfor må vi altid se os i forhold til andre mennesker, og enhver form for kommunikation mellem mennesker betyder, at vi udleverer en del af os selv til en anden. I et fysisk møde med et andet menneske vil der grundlæggende fra begge parter side være en tro på en grundlæggende tillid til hinanden; at man ikke er ude på at gøre hinanden noget ondt. Men da der er en risiko for, at denne tillid kan blive brudt, er der behov for nogle etiske retningslinjer, dvs. nogle mellemmenneskelige træk og regler, der skal overholdes, for at vi kan leve sammen i et samfund. Etik og moral handler derfor om, hvordan man bør opføre sig, dvs. nogle grundregler for, hvordan man ønsker at menneskelig adfærd skal være. Det er derfor vigtigt at påpege, at man altid har et medansvar for et andet menneskes liv. Også når man kommunikerer online med hinanden.

K.E. Løgstrup (1905-1981) var en kendt dansk filosof og teolog. Han beskrev etikken, som han kalder den etiske fordring, således:

- "Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre uden at han holder noget af dets liv i sin hånd. Det kan være meget lidt, en forbigående stemning, en oplagthed, man får til at visne, eller som man vækker, en lede man uddyber eller hæver. Men det kan også være forfærdende meget, så det simpelthen står til den enkelte, om den andens liv lykkes eller ej"

K.E. Løgstrup, Den etiske fordring, Gyldendal 1956.

- Hvornår er etik vigtig? Hvilke situationer synes du, kræver et ekstra ansvar? Hvordan tager du ansvar for andre, når du er online?

Fællesskab

Barnets første fællesskab er familien, hvor barnet finder sin første kontakt med andre mennesker gennem tryghed og kærlighed. Men allerede fra en tidlig alder indgår barnet i nye fællesskaber - i vuggestuen, siden børnehaven og skolen. Nogle børn er dog i den uheldige situation at føle sig udenfor eller holdt udenfor i eksempelvis skolen. Det betyder, at de ikke føler sig som en del af et fællesskab i skolen. Nogle gange tilbyder fritidsinteresser andre fællesskaber end skolens, og dermed kan ensomheden afhjælpes. Men dette er desværre ikke altid tilfældet. Derfor føler mange sig stadig alene og udenfor. Andre gange kan fællesskaber - som venskaber - være livslange, mens andre er flygtige. I voksenalderen kommer flere fællesskaber til såsom arbejde, uddannelse og foreningsliv. Også de sociale medier udgør et fællesskab. Ofte forbindes begrebet fællesskab med et fælles ståsted eller solidaritet blandt deltagerne i fællesskabet.

- Hvor mange fællesskaber er du en del af? Har du prøvet at være med til at opbygge et fællesskab? Hvad betyder solidaritet og kammeratskab for dig?

DISKUSSION

Aktiviteter

Find selv på flere samtalekort ved at undersøge forskellige begreber eller lav en film om et bestemt begreb ligesom filmen på næste side.

Mulige begreber kunne være:

- Ansigtsløs kommunikation
- Hædfulde ytringer
- Hævnporno
- Youtubere
- Pranks
- Etc.

OPGAVE

Lav en film

- Lav en stop-motion-film

Stop-motion-film handler om at få døde ting til at se levende ud. Tag billeder af en genstand og flyt den lidt mellem hvert billede. Når filmen spiller, vises billederne hurtigt efter hinanden og genstanden kommer til at se levende ud. Det ligner herefter, at I har lavet en animationsfilm

VIDEO

- Hatespeech

I denne video kan du se Anton og Mia give deres bud på, hvad Hatespeech er gennem en stop-motion-film.

Aktivitet

Find selv et emne eller flere emner om sociale medier og giv jeres bud som Anton og Mia gør. Eller brug dilemmaterningen til at finde et egnet tema, I vil undersøge nærmere og filme. Overvej tempo, længde og musik til filmen. Lav evt. en kort disposition eller manuskript inden I går i gang med at filme. Der findes forskellige Apps, både i iTunes og til Android, bl.a. Stop Motion Studio.

OPGAVE

Lav et clickbait

Så meget koster det.., her er tegnene på.. eller derfor skal du....

Overskrifter, der starter på den måde, er typisk begyndelsen på overskrifter, der skal få dig til at blive nysgerrig og klikke på den. Dette kaldes *clickbait*, og har til formål at lokke dig til at klikke. Overskriften fungerer altså som en slags madding.

I overskriften får du ikke afsløret artiklen eller opslagets fulde information og indhold, men du får lyst til at klikke dig ind på en hjemmeside for at læse mere. Hjemmesiden eller online-artiklen indeholder annoncer fra reklamevirksomheder, der har til hensigt at friste dig til at købe. Når du er klikket ind, får hjemmesidens ejere typisk annonceannege fra annoncørerne for deres klik.

Fælles for disse "clickbait"-overskrifter er netop, at de skjuler det væsentligste indhold i en artikel for at få dig til at blive nysgerrig. Nogle gange er "clickbaitet" bare madding og du kan som læser risikere at indholdet bag overskriften er tyndt eller overskriften misvisende i forhold til indholdet. Her vil man som læser ofte opleve at blive skuffet, fordi indholdet ikke svarer til de forventninger, overskriften giver.

Clickbaits starter ofte med:

Her

Sådan

Så

Derfor

Dette/ denne/ disse

Step 1: Diskuter brugen af clickbaits

Gå på Internettet og ind på Ekstra Bladet, B.T., Se og Hør og andre aviser og blades hjemmesider. Se om I kan finde overskrifter, som I synes, er clickbaits. Begrund, hvorfor.

Step 2: Lav clickbaits

Formuler herefter selv 3 forskellige clickbaits.

Step 3: Lav en afstemning

Hvis der er mange i fritidsklubben, der har lavet clickbaits, kan I lave en konkurrence og en afstemning om, hvem der har fundet på den bedste eller mest skøre og vilde clickbait.

REDSKABER

Lav en film

Beslut jer i første omgang for, hvad jeres film skal handle om. Det kunne være temaer som hævnporno, digital mobning eller online propaganda.

Filmaktivitet

I skal herefter gøre jer klart, hvad det er for en slags film, I ønsker at lave. Er det en dokumentar, en actionfilm eller komedie? Eller er det en YouTube-video, hvor der eksempelvis sidder to personer og drøfter et bestemt emne?

Herefter skal I gøre jer overvejelser om, hvilke lokationer I ønsker at benytte i jeres film.

Step 2 - lav et storyboard eller manuskript

Inden I optager, skal I overveje, hvordan I vil fortælle historien i billeder. Her kan det være en god ide at skrive det ned i et manuskript dvs. en skitse over historien herunder replikker og evt. udarbejde et storyboard. Et storyboard er en slags tegneserie, der fortæller manuskriptet i sekvenser.

Step 3 - Indspil filmen

Indspil jeres film og vær opmærksom på kameravinkler.

Step 4 - klipning

Klip filmen sammen og vurder om den skal suppleres med musik og skrift. Brug iMovie eller lignende programmer og sørg for ikke at lave filmen alt for lang, gerne højst 5-8 minutter.

Step 5 - Inviter til filmeftermiddag

Planlæg evt. en filmeftermiddag med popcorn, hvor I kan vise jeres film og andre evt. kan vise deres film.

REDSKABER

Lav en voxpop

En voxpop er et slags miniinterview med spørgsmål og svar i kort form.

Ordet stammer fra latin og betyder "folkets stemme" og det er lige netop det, som en voxpop handler om, nemlig at spørge forskellige tilfældige og almindelige mennesker, hvad de synes om en bestemt sag. Dermed opnår folket taletid.

Det er journalistens opgave at stille de samme spørgsmål til flere interviewede og redigere det ned, så svarene er korte og lette at forstå. Det er også journalistens opgave at finde frem til folk med forskellige holdninger, så svarene ikke blot bliver det samme.

Lav en voxpop

Start med at finde et hovedtema for jeres voxpop. I skal gennem "5 skarpe" spørgsmål stille skarpt på folks viden om temaet. De 5 samme spørgsmål stilles til minimum 3 forskellige personer i klubben eller derhjemme. I skal filme jeres interview på mobiltelefonen og sætte det sammen til en voxpop.

Undgå spørgsmål, man kun kan svare ja og nej til, og undgå også at stille ledende spørgsmål, eksempelvis "synes du ikke også, det er for galt, at...."

Step 1

Formuler 5 spørgsmål, som I gerne vil have svar på og som omhandler jeres tema.

Step 2

I skal finde tre personer at spørge. Husk først at spørge, om I må filme!

Step 3

Bagefter skal I klippe filmen sammen til en lille video. I kan bruge Moviecut i Skoletube eller iMovie til at klippe filmen sammen i. Filmen skal ikke vare mere end 3 minutter.

REDSKABER

Online med omtanke - den sokratiske samtale

Målet med den *sokratiske samtale* er at udvikle evnen til dialog og det at udtrykke sine overvejelser gennem sproget.

Gennemførelse af en sokratiske samtale

- Alle deltagere har en kopi af teksten, billedet, filmen el. lign., der skal diskuteres.
- Gruppen skal ikke være for stor og alle skal sidde sådan, at de kan se hinanden.
- Der er en samtaleleder. Samtalelederen er både samtaledeltager og den, der styrer samtalen, så den ledes fremad. Samtalelederen må ikke kontrollere eller vurdere samtaleindhold, men må gerne stille spørgsmål, påvise svagheder i samtalen eller pege på vigtige ideer, der evt. ellers ville blive glemt.
- Husk, at en samtale ikke er en debat, dvs. her søges ingen vindere og her skal ingen overbevises.
- En god sokratiske samtale er en samtale, hvor deltagerne har flere spørgsmål, end de kom med.

Jo oftere, der holdes sokratiske samtaler, jo nemmere vil det blive at gennemføre dem. Der bør overholdes nogle samtaleregler for at den sokratiske samtale kan blive vellykket. Se boksen nedenfor.

Samtaleregler

- Vær forberedt til samtalen, dvs. studér grundigt materialet, der skal tales om, ellers bliver samtalen bare til en overfladisk snak.
- Vær åben overfor andres meninger og vis respekt overfor de andre deltagere. Dermed kan I hjælpe hinanden til at komme videre i tænkningen.
- Lyt intenst til, hvad de andre siger og prøv sammen at belyse de enkelte udtalelser så grundigt som muligt.
- I en sokratiske samtale handler det ikke om at svare rigtigt. Der kan være flere end et svar på det samme spørgsmål.
- Vær parat til at ændre mening, hvis du kommer i tanke om noget nyt, eller hvis en anden deltagers udsagn fører til en anden holdning hos dig.

